

Пащенко Євген Миколайович,

*доктор філософії (PhD), старший викладач
кафедри*

військового права Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого

Разборська Гаяне Вадимівна,

слухачка Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ (ТРИБУНАЛІВ) У СИСТЕМІ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах сучасних викликів та загроз для безпеки України питання реформування військової юстиції стає все більш актуальним. Одним із ключових аспектів цієї реформи є відновлення військових судів, які були ліквідовані у 2010 році. Питання відновлення військових судів в Україні стає все більш актуальним у контексті сучасної безпекової ситуації та потреб сектору безпеки і оборони України. Військова система судів в Україні і військові судді здійснювали правосуддя в усіх сферах військової діяльності Збройних Сил України та інших військових формуваннях передбачених законодавством України.

Діяльність військових судів була спрямована на охорону від будь яких посягань безпеки України, боєздатності і боєготовності Збройних Сил та інших формувань, захист прав і свобод військовослужбовців та інших громадян, а також прав і законних інтересів військових частин, установ, організацій.

На період збройної агресії з боку російської федерації в Україні відбулось різке збільшення кількості військовослужбовців, що в свою чергу з точки зору військового права потягло за собою збільшення судових справ з приводу різних питань, що були пов'язані з проходженням військової служби та інших. Зросла кількість невідповідності рішень цивільних судів із питань пов'язаних із військовою службою, а саме це стосується виплат, внутрішніх переведень та інших кадрових питань. Цивільні суди, не маючи глибокого розуміння військової специфіки, часто стикаються з труднощами при розгляді справ, пов'язаних з військовою службою та специфічними питаннями військової сфери. Це може призводити до помилок у судових рішеннях, а також до затягування розгляду справ. Задля прийняття правильного рішення з вищенаведених питань необхідним є знання суддями спеціальних знань військової служби, проте на сьогодні зазначені питання покладені на суддів загальної

юрисдикції. А про труднощі у вирішенні спорів пов'язаних з бойовим чергуванням, провадженнями пов'язаними з бойовими діями і таке інше, годі й говорити.

Здатність суддів давати справедливу оцінку військовим справам значно залежить від їхнього досвіду служби в армії. Не маючи достатнього військового досвіду навіть необхідного уявлення організації управління військової сфери, особливостей її діяльності та устрою в бойових умовах, їм складно зрозуміти дії військового командування, командирів, адекватність дій їх підлеглих, що також може призвести до помилок та затягування розгляду зазначених справ. Цивільні суди, не володіючи знаннями військової сфери, ризикують ухвалити хибне рішення, яке матиме у наслідку неврахування усіх прав та законних інтересів військовослужбовців та членів їх сімей, що тим самим також є порушенням правової системи та принципів застосування військового права.

Для справедливого та швидкого вирішення справ військової сфери судовими інстанціями України, для втілення справедливих засад розгляду справ по суті, судова гілка влади повинна мати суддів - фахівців військової сфери з відповідним досвідом. Існуючий стан справ покладає на суддів загальних судів, які в більшості своїй не маючи достатніх знань та досвіду існування військової сфери повинні застосовувати додаткові фахові, експертні ресурси і заходи задля забезпечення всебічності розгляду справ з військової сфери. Важливо підкреслити, що наразі мова йде не про знецінення роботи цивільних судів, а про те, що військові справи потребують специфічних знань судьями в поєднанні з тривалим досвідом проходження військової служби, якого на сьогодні бракує судовій системі. Наразі необхідно знайти баланс між доступністю правосуддя та компетентністю суддів, які розглядають справи військової сфери. Військові суди, завдяки необхідній спеціалізації і військового досвіду суддів, об'єктивно зможуть забезпечити більш оперативний та кваліфікований розгляд справ, що має важливе значення для підтримки боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань.

Цивільним судьям складно швидко розглянути справу, оскільки вони не знайомі зі специфікою усіх обставин, які виконують важливу роль для її розгляду, та спеціальними нормативними актами, зокрема дисциплінарним та бойовим статутами, з якими вони раніше ніколи не стикалися. До того, через свою завантаженість та недосконалість законодавства суди загальної юрисдикції ніколи не відрізнялися оперативністю. Аналізуючи тривалість розгляду справ військової сфери у 2022-2023 роках ми можемо спостерігати невтішну тенденцію, що середня тривалість розгляду справ у цивільних судах України становить в середньому обрахунку 18 місяців, 20% окремих справ тривають більше 2 років, 5% справ розглядаються більше 5 років. З огляду на те, як завантажена судова система справами військової сфери, можна сміливо зазначати про великі об'єми таких справ, а з кожним роком продовження воєнного стану у державі, зростання чисельності особового складу військовослужбовців, вони будуть прогнозовано збільшуватися. Так, за 9 місяців 2023 року до цивільних судів надійшло

7,5 млн. справ, з них 6,8 млн. справ було розглянуто, залишається нерозглянутими 700 тис. справ. Окрім розуміння військової справи при розгляді судових справ по військовим злочинам та правопорушенням важлива оперативність, особливо в умовах воєнного стану.

Сьогодні Україна потребує відновлення системи військових судів. Це дозволить розвантажити цивільні суди, а також забезпечити більш кваліфікований та оперативний розгляд справ, пов'язаних з військовою сферою. Як зазначав у 2018 році колишній головний військовий прокурор України Анатолій Матіос, затримки у розгляді справ військової сфери можуть призвести до зневіри військовослужбовців у справедливості та демотивації до захисту держави.

Говорячи про необхідність існування військової системи судів та її доцільність, слід сказати, що практика існування військових судів існує у багатьох країнах світу. Це свідчить про їхню ефективність у забезпеченні справедливого та неупередженого правосуддя у сфері військової юстиції. Відповідно до міжнародних інформаційних джерел кожна п'ята світова держава має військові суди, які діють як самостійні державні структури, або ж функціонують при загальних судах у вигляді спеціалізованих військових структур, палат, відділів, а такі країни як Австрія, Німеччина та Португалія мають військові суди, які розгортаються лише у воєнний час. На тлі збройної агресії росії, яка розпочала свої гібридні прояви ще у 2014 році, і запровадженням у зв'язку з цим в Україні АТО та внаслідок цього збільшення судових розглядів у військовій сфері, відбулася спроба відновлення системи військових судів. Так, у 2015 році народним депутатом України С. Г. Міщенком до розгляду комітету Верховної Ради України було створено законопроект Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо відновлення в системі загальної юрисдикції військових судів), але до винесення його на голосування в сесійний формат Верховної Ради України справа не дійшла.

Отже, підсумовуючи, відновлення військових судів в Україні є необхідним кроком для реформування військової юстиції та забезпечення ефективного правосуддя у цій сфері. Це дозволить покращити захист прав військовослужбовців, підвищити рівень правового захисту військовослужбовців, а разом з тим і боєздатність Збройних Сил України та інших військових формувань. Повернення військових судів забезпечить вирішення складних питань кваліфікації дій військовослужбовців в умовах воєнного стану, складних питань пов'язаних із забезпеченням діяльності військової сфери, значно розвантажить систему судів загальної юрисдикції, що також призведе до швидкого розгляду інших справ. Військові суди в системі військової юстиції сприятимуть судовому захисту прав і свобод військовослужбовців, членів їх сімей в умовах воєнного стану, забезпечать гарантії справедливого судового розгляду та стабільного і своєчасного відновлення режиму законності військової сфери.